

Oral History Kosovo

INTERVJU SA KRISTINOM MARI

Priština | Datum: 5. i 6. februar 2020.

Trajanje: 203 minuta

Prisutni:

1. Kristina Mari (Intervjuisana)
2. Mia Crocetti Marzotto (Vodila intervju)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Kristina Mari: Moje ime je Kristina Mari. Rođena sam na Ibici, dakle ja sam iz Španije i imam 27 godina, napuniću 28 u septembru.

Mia Crocetti Marzotto: Znači rođena si na Ibici, kako to?

Kristina Mari: E pa (smeje se) pošto sam rođena na ostrvu, shvatila sam da, kako sam više vremena provodila van svog ostrva, uvek ga zovem, zovem ga mojim kao da je moje, ali svačije je. Mislim da te na neki način oblikuje. To mesto je vremenom postalo jako turističko i jako pretrpano. Uvek je bilo tako, od '60-ih, '70-ih, ali sada je svake godine sve više. Vidimo veliki porast toga, ali u isto vreme mislim da vas to oblikuje da razumete prirodu i moć toga koliko je dobro kada imate tu bliskost sa prirodom tako da ona postane nešto što dosta uzimate zdravo za gotovo. A kada putujete i dobijete više od grada, ulazite u gradski stil života saobraćajnih špiceva i automobile na sve strane i živite između zgrada. Ili pošto ja živim ovde gde imam zgradu odmah ispred (smeje se), naučite da malo više cenite kvalitet života na takvim opuštenijim mestima kao što su ostrva.

Ibica je postala neverovatno turističko mesto. Postoji toliko mnogo stereotipa o njoj, postoji ideja o tome kakav si možda na osnovu toga odakle si, ako si odande. Ali ja sam rođena u, mislim, rođena sam tamo, a onda sam odrasla na selu sa psima, kokošima, patkama, raznim životinjama. Dok nisam napunila 18 godina, a onda sam otputovala u Madrid da studiram.

Tako da mislim da te to zaista oblikuje. Kad god se vratim kući, imam osećaj da sam se i ja promenila, takođe prirodno je da odrastamo i asimilujemo druge vrednosti ili stilove života, kao što rekoh. Ali mislim da takođe zbog toga što ste rođeni tamo, ne znam, cenite stvari na veoma intenzivan način. Kada odem tamo i pogledam u nebo, uvek vidim zvezde i to je jedna stvar za koju možda nećemo shvatiti koliko je važna dok ne odemo daleko od toga.

Međutim, to je i malo mesto, i kada sam tamo živela, mislim, to je mesto gde, malo kao Priština, sve manje-više poznaješ. Ne kao sve, ali makar ako se, na primer, baviš muzikom ili ako se baviš novinarstvom, upoznaš sve novinare ili upoznaš sve muzičare, manje-više si u tom krugu. I mislim da je to nešto što samo ovakva mala mesta mogu da ti daju, što je dobro u izvesnom smislu, s jedne strane, ali s druge, ponekad je klaustrofobično (smeje se), ako moram da kažem.

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, išli ste u srednju školu, išli ste u školu na Ibici?

Kristina Mari: Aha.

Mia Crocetti Marzotto: Okej.

Kristina Mari: Da.

Mia Crocetti Marzotto: A onda ste otišli na fakultet u Madridu?

Kristina Mari: Da. Dok sam bila na Ibici, uvek sam imala tu želju da putujem, ali nije uvek bilo, mislim, bilo je lako, ali ako nemaš porodicu koja putuje ili ne znam, ne znam, te neke mogućnosti, putovanja ne zvuče toliko zanimljiva dok to možda ne uradiš prvi put. Uvek sam želela da putujem, ali nisam putovala toliko, osim školskih ekskurzija i sličnih stvari. A onda sam odlučila da odem u Madrid da započnem studije novinarstva i razlog zašto sam odlučila da odem tamo... Uvek mislim da me pomalo obeležava to što sam želela da počnem od nule na novom mestu gde ne poznajem nikoga, gde niko ne poznaje mene. Gde mogu, recimo, da otkrijem sebe, otkrijem svoju ličnost na način da niko ne može da ti sudi na osnovu toga odakle dolaziš ili šta si ranije radio. I većina prijatelja iz srednje škole i većina mladih na Ibici, oni uvek odlaze u Barselonu jer je bliže, ima nešto više, ima više opcija za putovanje, bolje je povezano tokom dana. Takođe ima mnogo ljudi koji već studiraju tamo, tako da je malo lakše odmah se povezati sa ljudima tamo.

Odlučila sam da odem u Madrid, bila sam tamo na takmičenju u džudou, nekada sam se bavila džudoom (smeje se) i zaista mi se dopao, imao je takav osećaj života u kraju, u kojem sam se osećala jako prijatno. Preselila sam se tamo 2007. i ostala sam do, to je, mislim, 2011. Četiri godine, jer moje studije novinarstva su trajale pet godina pre nego što su se svi programi promenili ka ovim više bolonjskim programima Evropskog obrazovnog prostora. I mislim da sam donela pravu odluku (smeje se).

Često sam želela da radim druge stvari dok sam tamo studirala. Želela sam da studiram političke nauke, želela sam da studiram pravo, želela sam da studiram istoriju, želela sam da uđem u rod... [rodne studije] (smeje se) jer takođe... Ali u isto vreme preko moje diplome sam imala mogućnost da studiram pomalo od svega toga. Uvek sam pokušavala da pohađam raznorazne komplementarne kurseve i pokušavala sam da idem na, na, na konferencije i obuku za izveštavanje i...

Ali mislim da sam tamo bila u stvarno dobrom trenutku jer je to bilo vreme kada se odigrao ceo *Indignados*¹ pokret. To jest, je pokret koji se desio 2011. godine, u martu ako se ne varam, u martu ili maju... maju, izvinite. I to je bio pokret koji je potpuno preoblikovao način na koji smo se organizovali kao društvo. Mislim da je to dosta obeležilo način na koji ljudi organizuju paralelni otpor, ako mogu da tako se izrazim (smeje se).

I bila sam, i učestvovala sam u tome, učestvovala sam koliko sam mogla, makara mesec dana, za početak. Onda se to decentralizovalo, u manjim protestima, u manjim grupama rada. U to vreme sam bila angažovana sa grupom ljudi koji su pokušavali da, u novinarstvu i kako novinarstvo može da služi, recimo, javnom interesu na etički način, kao i društvena odgovornost. Tako da smo mnogo dana tokom te godine u kojoj si zapravo morao da učiš za završni ispit, mi smo samo pokušavali da pronađemo način i vreme da izađemo na trg i vidimo da li bismo mogli da se pridružimo nekoj od ovih

¹ Pokret protiv politike štednje u Španiji, poznat i kao Pokret 15-M i pokret *Indignados*, predstavlja niz protesta, demonstracija i okupacija protiv politike štednje u Španiji koji su počeli oko lokalnih i regionalnih izbora 2011. i 2012. godine.

diskusionih grupa koje su se odvijale više od mesec dana. Bilo je to zaista uzbudljivo vreme, morala sam da proživim takve stvari, koje su oblikovale način na koji ja vidim novinarstvo, način na koji vidim i svoju ulogu građanke. Pokušala sam da ponesem to sa sobom gde god sam otišla.

Mia Crocetti Marzotto: a da li ste se već bavili nekoj vrsti građanskog aktivizma na Ibici dok ste odrastali ili je to bilo nešto što ste naučili ili započeli u Madridu?

Kristina Mari: Zauvek ću pamtit prv veliki protest u kojem sam učestvovala i jako sam ponosna što sam učestvovala u tome. Bilo je to na Ibici, bile su te, imala sam šesnaest ili petnaest godina, petnaest, šesnaest, oko dve godine pre nego što sam pošla na fakultet. Dakle, moja kuća, moja srednja škola bila je baš blizu tog dela u kome se na neki način sve dešavalo. Postojali su ti ogromni magistralni putevi, mi smo to zvali autoput, iako nije bio baš autoput, ali je očigledno postojao neki interes u pozadini izgradnje ovih puteva koji su bili potpuno nepotrebni za, za veličinu našeg ostrva... znači, izgradnja ovih puteva ukazivala je na to da će mnoge kuće morati da budu srušene, mnoge komšije koje tu dugo žive moraće da budu iseljene iz svojih kuća.

Bio je taj kraj baš blizu moje srednje škole koji se smatrao glavnim štabom otpora protiv ovih puteva. I sve političke stranke su imale učešće u njihovoj izgradnji. Tako da nisam, to je zaista bio građanski otpor, posebno na početku. I sećam se da je čak i moja majka ponekad učestvovala u ovom protestu. Bilo je trenutaka kada su buldožeri dolazili da sruše ove kuće, ali komšije i stanari bi se okupili i pravili lanac ljudi da spreče ove buldožere da sruše određenu kuću ili da uđu u određenu njivu, u dvorište kuće ili tako nešto.

I uvek sam pokušavala da pobegnem sa nastave, ja i još neke kolege, sećam se jednog velikog protesta koji su u suštini organizovali, sve su to bili učenici, svi su bili učenici svih srednjih škola. Svi smo se vrlo improvizovano okupili ispred maksimuma, najvišeg organa vlasti na ostrvu. To je ovaj savet i mi smo tamo počeli protest, okupirali smo, izašli smo, izluđivali smo svu policiju jer smo bili apsolutno neorganizovani. Samo smo okupirali ulicu i marširali i okupirali i blokirali sve kružne tokove u centru grada (smeje se). Trajalo je satima, i možda je to bio prvi put da sam pobešla sa nastave da zapravo učestvujem u takvoj inicijativi koja je zaista došla od ove omladine koja nije htela da dozvoli da se ovo desi.

Tada sam prvi put zaista videla moć ljudi. Naravno, putevi su se dogodili i izgrađeni su kasnije pod vrlo mračnim okolnostima, u pet ujutru, po kišnim danima, došli su buldožeri i sve srušili. Ali to je zaista bila lekcija koju sam zaista duboko unela u sebe jer videli ste ljude kako tamo brane svoje kuće. Nešto tako osnovno kao što je vaša kuća, kao što je dom, mesto gde ste odrastali, vaša sećanja su tu, sve je tu i rušenje koje je takođe dalo prostor za izgradnju. To je bila i simbolično pitanje, jer je uništavanje tog jezgra otpora bilo kao da se na neki način udari u pokret, dotakne vas kao građanina. Pogotovo kada interesi nisu, neće biti od koristi društvu u tom smislu.

Tako da je to bio možda prvi put da sam zaista videla snagu ljudi i učestvovala sam i... Sećam se da je, naravno, moja majka bila često tu i nikada mi nije dozvolila da se previše približim. Zato što je bilo hapšenja od strane policije i sličnih stvari. Bilo je nekih ljudi koji su bili vezani lancima za drveće, sve je to bilo veoma, veoma dramatično na neki način, ako pogledate, gledajući to sada iz daljine, to je... Nekima je bilo zaista bolno to videti i proći kroz to.

Mislim da kada se društva udruže i stvore pokret otpora koji ne uspeva, koji ne uspeva, koji je ipak poražen, i ja osećam, malo se oštetiš kao građanin, kao čovek, i to na neki način nosiš sa sobom. Možda i vi kao ljudi to nosite i... Ne znam, videvši ovo, kada sam ja, kada sam otišla u Madrid i videla kako se održava ovaj protest i svi ovi pokreti otpora koji se odvijaju na veoma snažan način, nisam mogla... Bila sam radoznala prvi put, prvi put sam bila na jednom od takvih skupova koji su se odvijali na Fakultetu informacionih nauka, što to je bio moj fakultet.

Sećam se da sam videla neke postere tamo na ulici... [na] zidovima fakulteta i oni su se upravo okupljali da razgovaraju o bolonjskim programima Evropskog obrazovnog prostora. A ja uopšte nisam znala šta je to, tek sam pošla na fakultet i samo me zanimalo šta je to zbog čega su ljudi seli da razgovaraju, zbog čega su se zapravo bunili. I sećam se da je to bila zaista mala grupa ljudi kada sam prvi put otišla. Bilo je to možda troje, četvoro starijih studenata sa različitih fakulteta koji su počeli da se okupljaju, s filozofije, novinarstva takođe, istorije. I počela sam polako da učim i takođe me je potpuno zaokupilo u smislu da su se stvari dešavale jer nije bilo "Hajde samo da protestujemo", već je bilo: "Hajde da sednemo i pročitamo ceo ovaj program i razumemo kako funkcioniše kako bismo mogli da izgradimo argumente protiv njega".

To je bilo zaista, nije se radilo samo o protestu, to je bio pametan otpor, to je zaista bilo stvaranje mnogih mreža, provođenje vremena na fakultetu nekoliko sati. Sećam se da smo dobili dozvolu da prenoćimo. Prenoćili smo na, unutar fakulteta. Zvalo se, otprilike: "dobijanje..." pa, nazovimo to noćenje na engleskom, bilo je, možda je malo komplikovano za prevođenje. Ali nekoliko noći smo prenoćili na fakultetu, dešavalo se i na drugim fakultetima poput istorije ili filozofije. Ali onda je ideja bila da iskoristimo ovo vreme jer smo tokom dana morali da učimo, a ideja je bila da ne gubimo časove i ne skraćujemo vreme za studije i da ne pokvarimo ocene. Već je to bilo samo da iskoristimo neko vreme zajedno da razmislimo o tome šta možemo da preduzmemo, kako se protiv njih može legalno boriti, možemo li da odemo na TV i da malo razgovaramo o tome, da pokušamo da ova pitanja iznesemo na višem nivou. I onda je naravno, protesti i marševi, ali se radilo i o tome kako stvaramo mreže i prostore za diskusiju da se o tim pitanjima može razgovarati koliko god je potrebno i da se vidi gde se to može popraviti ako se može popraviti ili kako možemo tome doprineti kao studenti ili, ili kao aktivisti u tom pogledu.

Tako da sam bila deo ovoga neko vreme i to je, takođe, doprinelo tome da vidim kako kao građani možemo da se aktiviramo i promenimo stvari. I onda polako, naravno, krenuo je pokret, mi smo se kao studenti borili protiv, da tako kažem, ovih, ovih programa, ali drugi ljudi su se borili za javno zdravlje, neki drugi ljudi su se borili oko javnog obrazovanja u školama i svi ti pokreti na kraju... Sećam se takođe, bilo je veoma važno, pokreta koji se borio za pravo na stanovanje, i sve se to na kraju spojilo i ceo pokret *Indignados* desio se kao, da kažemo, prirodan rezultat svih ovih paralelnih pokreta koji su se odvijali u isto vreme u različitim oblastima. I svi su se okupili i to je bio veoma javan način da se razgovara o javnim pitanjima. Više od mesec dana ljudi su bili na javnom trgu, ne samo u Madridu, već u svim gradovima zemlje, u većini gradova u zemlji, hiljade ljudi razgovaralo je o tome kako da poboljšamo zdravstveni sistem, kako da se izborimo za bolju ekološku politiku, kako da se izborimo za bolje medije, odgovornije medije, medije koji služe javnom interesu, kako da promenimo ustav ako je potrebno, na koji način to možemo učiniti.

I trebalo je mnogo rada, a bilo je i još jedno o feminizmu i ženskim pravima. Ali takođe je postojao i onaj gde su se muškarci okupljali da vide kako njihova uloga u društvu može da se igra drugačije i da se unapredi ravnopravnost svih. I tako, ceo ovaj pokret, svedočila sam mu, bila sam deo toga, i on je zaista promenio ili oblikovao moj pristup svemu što radim danas. Mislim da je to ono što me je navelo, pokušavala sam na neki način da primenim u svom radu, bilo da sam se bavila novinarstvom ili sam radila u organizaciji koja stvara forume za diskusiju ili više akcija zastupanja i sličnih stvari.

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, spomenuli ste svoju majku, takve razgovore ste vodili i kod kuće, ili kako je bilo u vašoj porodici? Mislim, tada kada ste bili na Ibici, u Madridu?

Kristina Mari: Mislim da kada sam bila mlada i kada su se dešavali svi ovi protesti bilo je... Generalno, stvarno me je poguralo kad sam videla moju majku kako protestuje. Uvek je bila relativno angažovana u društvenim pitanjima kada je u pitanju odlazak na protest, možda je nešto što postaje malo, možda je prirodna stvar da se manje nadamo i da se vidi da ponekad protest nije dovoljan i da možda prestanu da idu. Ali sve te stvari su se dešavale, s jedne strane je to smešno, moja majka je uvek ta koja je možda malo više društveno angažovana, moji roditelji to shvataju na malo drugačiji način. Moj otac je malo više pesimista, koji misli da ništa od ovoga neće doneti promenu. On je zaista čovek sa vrednostima, veoma ozbiljnim vrednostima, ali kada su u pitanju protesti ili politika ili takve stvari, nema nade za njega da će se neko baviti pitanjima na način na koji treba da se rešavaju, ako mogu tako da kažem.

Ali često je politika postajala tema o kojoj više ne razgovaram, trudim se da ne razgovaram, ima, te svađe stalno, pretpostavljam da mogu samo da kažem da u svakoj porodici ima svađa oko politike, u mojoj takođe. Moja sestra me uvek vidi kao idealistkinju koja misli da može da promeni svet. Ona uvek kaže ombudsman, tako me zove. Ali mislim da je, prirodno je da svaka osoba u porodici igra malo drugačiju ulogu. Mislim da na neki način pravimo ravnotežu jedni sa drugima. Iako mislim da je bilo stvarno dobro uvek videti moju majku na protestima, na primer, kada bi policija hapsila ljude koje poznajete, to mi je dalo kao, kao, u redu je otkriti se i odupreti se jer ćete ponekad morati i to ne znači da će država biti dobra prema vama ili tako nešto. Ali meni je bila uzor u tome, u tom smislu da vidim, da je vidim da je deo ovih protesta i uvek sam... Nije me sprečilo što znam da ja, naravno, moj tata mi je mnogo puta rekao: "Oh, imaš toliko..." na španskom postoji izraz "imaš mnogo ptica u glavi", nisam sigurna da će na engleskom imati [smisla]...

Mia Crocetti Marzotto : Šta, šta to znači na španskom?

Kristina Mari: "*Tienes pájaros en la cabeza*", to znači da ste puni ideja i idealizma i onda gradite kule u vazduhu, to je englesko poređenje, mislim, u stvari znam. Mislim da na neki način duboko u sebi podržavaju ovaj idealizam i tu stalnu borbu sve dok je to za istinske principe. Mislim da je to ono što bi oni želeli da vide, makar znate da je to konstruktivan pristup stvarima, a ne neki racionalan način ponašanja. Pretpostavljam da vaši roditelji uvek žele da budete racionalni, tako da mislim, to je sigurno.

Mia Crocetti Marzotto: Da li mogu, mogu li da vas pitam šta rade vaši roditelji?

Kristina Mari: Da...

Mia Crocetti Marzotto : ...čime se bave?

Kristina Mari: Da da. Moj otac je vodinstalater. Radio je ceo život, veći deo svog života kao vodinstalater. I moja majka radi u domaćinstvu, a moja sestra, ona, ona je starija od mene, ona je starija od mene pet godina i ona radi u turizmu, sa hotelima, rezervacije. Menja s vremena na vreme, ali svi su na neki način pomalo povezani s turizmom, ali, dobro je. Dobro je...

Mia Crocetti Marzotto: I još uvek žive na Ibici ili?

Kristina Mari: Da. Oni još uvek žive na Ibici i uvek će živeti tamo. I to će uvek biti mesto gde se vraćam, uvek. Tamo imamo kuću, tu je naš dom. Moja majka je došla na Ibicu kada je imala 14 godina, iz Granade, s juga Španije. I imala je dve tetke koje su u to vreme radile u hotelu kao, radile su kao konobarice u hotelu, i kao čistačice. I moj deda, njen otac, je takođe radio, radio je tamo. Ali uvek je bilo zanimljivo čuti i o njenoj životnoj borbi, jer mislim da kao žena, posebno kao žena, imate mnogo borbi generalno.

Kada je završila školu, to je bilo oko '70-ih, verujem da se rodila 1960, znači pred kraj Frankove² diktature, rekla bih. Mislim da je pre toga došla na Ibicu. I smatram da možda, pretpostavljam da nije, nije htela da nastavi školovanje. Nije se radilo o novcu, porodica, mislim, oni su bili skromna porodica i želeli su da nastavi, govorili su joj: "Ako želiš da ideš u školu, to je opcija, ne moraš da radiš". Ali moja mama je odlučila da prekine školu, i ja sam je jednom pitala: "Zašto?", a ona je rekla: "Nije mi se sviđala". Znaite, mislim, kakva je tada bila škola i kakva je sada, mnogo drugačija. I pretpostavljam da je to bilo veoma strogo mesto gde ste bili kažnjavani tako što neko vreme držite knjige u ove ruke, na kolenima. I to je bilo mesto gde ćete dobiti, lenjirom ćete dobiti po rukama, i takve stvari za koje pretpostavljam da nisu bile tako podsticajne za dete da nastavi da ide u školu.

I odlučila je da dođe na ostrvo gde su joj u to vreme radile tetke. I uvek čujem fantastične priče i ona se mnogo smeje kada priča o vremenu kada je radila u tom hotelu. A onda je dobila mene i moju sestru, pa je prestala da radi i brinula se o nama i još mnogo toga. Ne mnogo toga, ali (smeje se) prestala je da radi pa je bila kod kuće s nama. Dakle, mislim da se ovo uvek menjalo, naravno, način na koji ja vidim svoju majku jer je i ona imala svoje borbe i, i inspirativno je videti kako žene u svetu uopšte prolaze kroz život.

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, pominjete prirodu i životinje. Da li biste podelili neka konkretna sećanja na detinjstvo koja su vam najdraža?

Kristina Mari: Pa možda ja... Posebno se sećam sada kada smo leti... s puno ljubavi se sećam letnjih dana tamo. Nikada nismo bili porodica koja često ide na plažu, iako živimo blizu, baš blizu plaže. Ali

² Fransisko Franko (Ferol, 4. decembar 1892. - Madrid, 20. novembar 1975) bio je španski general, šef države Španije (pojedinih delova Španije od 1936, a cele teritorije od 1939. godine) i diktator posle okončanja Španskog građanskog rata, tokom Gvozdene zavese, sve do smrti 1975. godine.

leta su uvek bila vezana za to da se stvari rade rukama. Tako da sam imala tu stvarno kreativnu sestru da je ona, išli smo zajedno na plažu, uzimali kamenje, farbali ga, bavili smo se raznim vrstama umetnosti i zanata i to je nešto što još uvek pomalo čuvam. Sada, kada mi bude dosadno, jednostavno odem, radim malo sa glinom, na taj način sam provodila vreme da ne bude samo Netflix ili serije, iako ja, ja to takođe radim naravno.

Ali pretpostavljam da je leto tamo malo drugačije. Provodiš više vremena napolju, a ne unutra, u kući. Nekada smo zaista provodili malo vremena igrajući se napolju, znate, jurili smo se, trčali jedni za drugima, sa mojim rođacima, jer su i oni ponekad dolazili iz Granade da provode leta na Ibici. I ja bih išla tamo i ja sam... Bože, i moje detinjstvo je bilo poprilično na selu, mislim, ja sam pomagala svojoj baki da sadi krompir i te stvari... I volela sam to, volela sam to i to je nešto što mi nedostaje sada dok starim. Nedostaje mi da budem deo, da mi je ta svakodnevnica bliža, nekako odbijam da prigrlim ovaj gradski život, ali se i dalje opirem. Volela bih, ako mogu, jednog dana u budućnosti, ne znam, samo želim da živim na selu ovde ili bilo gde drugde. Vratiću se malo na to, jer čak i ako ja, čak i ako ne živim na Ibici ili tako nešto, ja ipak... A čak i kada se vratim, tamo sam, tamo sam dve nedelje, nije da sam po ceo dan na selu i pomažem roditeljima oko biljaka, drveća, gledam stvari ili... Ali to je nešto što bih volela da radim jednog dana, vratiti se tome, to vas neki način čini bližim korenima. Ne znam, to je, to je nešto...

Ali nešto što sam volela kada sam bila dete je da uvek budem okružena životinjama. Ipak, kad odem kući, imamo osam ili devet pasa, imamo konja, imamo papagaja koji priča i govori kojekakve reči i tako govori... On ume da kaže sva imena naše porodice, sva imena pasa, imena svih komšija tako da je lepo, nikad nam nije dosadno ako zaista želimo, ako ne želimo da nam bude dosadno. Jedna stvar koja mi se sviđa je način na koji smo provodili leto jer je bilo mnogo napolju. Moj otac bi puštao zvučnike i stalno je puštao neku muziku, šta god, dešavali su se nasumični letnji hitovi, što baš i nije u skladu sa ovakvom seoskom tišinom, ali je bilo baš smešno i onda sam ja svirala sa psima čak i kad bih bila sasvim sama. Imaću to...

Ali nekada sam provodila mnogo vremena sa svojim, sa svojim prijateljima u njihovoj ili svojoj kući, satima smo se igrali napolju, ne bismo uopšte uključili televizor ni za šta. I mislim, tako smo se zabavljali. Sada kada sam odrasla, ja sam, mislim, radila sam sve, ja sam išla u školu i moja majka i moj otac, oni nisu imali problema sa mnom da idem na sve vrste kurseva. Nije kako su hteli, nisu bili takvi roditelji da te ostave u školi u devet i pakuje te u devet nakon što si ceo dan išao sa časa na čas. Ali uvek sam ih pitala: "Jel mogu da se upišem na atletiku?" Bilo je, znate, u pet, ako mogu odmah posle časa, ili hoću na košarku ili rukomet, ili kasnije sam počela da se bavim džudoom i počela sam da idem i na časove muzike. Tako da sam uvek bila super aktivna i nekako mi nedostaje ta hiperaktivnost koju sam imala kada sam bila dete.

Sada sam potpuno drugačija, teško mi je da se potpuno posvetim svim različitim stvarima koje volim da radim, pa sam odabrala možda jednu i bila sam maksimalno posvećena tome i, na kraju, valjda ću, ponovo ću naučiti kako da obavljam više zadataka u smislu, u smislu da radim stotinu stvari.

Drugi deo

Mia Crocetti Marzotto: Pomenula si džudo, kako to da si se bavila džudom u Ibici?

Kristina Mari: Počela sam da se bavim džudom kada sam imala, čini mi se, oko osam godina. Nisam sigurna, ali mislim da sam imala osam godina. I uvek sam bila veoma fizički... snažna ako mogu tako da se izrazim (smeje se)... Nisam bila plašljiva, takođe sam se borila, nisam se tukla, nego onako sa dečacima, znate. Takođe je bilo nekoliko dečaka u mom razredu koji su se bavili džudom. Tako da ponekad... deca nekad mogu biti hiperaktivna. I na kraju bih razgovarala sa njima, a oni su mi rekli da se bave džudom, sećam se. I ja sam mislila: "Hm, ovo zvuči kao nešto što će mi se dopasti".

Pa sam rekla mami da želim da probam. Počela sam i bavila sam se džudom deset godina, do svoje 18. I onda sam nastavila malo, ali, i... Kada sam se preselila u Madrid, prestala sam da radim bilo šta veliko... Mislim, sve što sam radila na Ibici je prestalo, to sam nastavljala da radim samo kada sam se vraćala kući na odmor ili tako nešto. Ali pokušavam da ostanem angažovana na svemu, ali sam, naravno, vremenom prestala. Ali džudom sam se bavila deset godina i uvek sam se osećala veoma sigurno i samopouzvano.

Imam crni pojas u džudou, tako da... Takođe, kada sam bila u Madridu, išla sam na treninge samoodbrane. Njihova svrha je bila da mogu da se primene na ulici, ne samo zato što je džudo sport i znate... Nije isto kada ste u okruženju gde znate šta radite, i vaš protivnik zna šta radite, i onda se borite. Ali takođe sam osećala da je to nešto od čega ću se osećati sigurno i, konačno, pripremiti me za svaku neočekivanu situaciju na ulici. Ne znam, uvek razmišljam ako se nešto desi, da li bih mogla da reagujem. Zato što se mozak igra sa vama na različite načine. Ali zbog toga sam se osećala jako dobro, a to je bio i sport koji me je naučio mnogo o *hmm*... O sebi i trudu koji je potrebno da uložiš ako zaista želiš nešto da postigneš.

Imala sam sreću da imam stvarno dobrog trenera, zove se Teo, Teo Blaskez. On je nastavio, i dalje je trener kluba u, u mom gradu, u mom rodnom gradu. Tako da smo mnogo naučili, mnogo više od same tehnike. Bio je to kao proces otkrivanja sebe, svojih kapaciteta, svojih strahova, svojih... Za šta si sposoban... Ili mi se ponekad dešavalo zbog težine, džudo se vežba po težinama, jedno vreme nisam imala rivala zbog težine. Tako da sam išla na takmičenja i nisam imala sa kim da se borim zbog svoje težine. Bila sam laka kategorija, tako da će uvek biti malo komplikovano imati nekoga na drugoj strani.

Tako da me to stvarno nerviralo, jer bih osvojila takmičenje a da se uopšte nisam borila. Bila sam sama, bila sam jedina u kategoriji. Tako da me je to zaista naučilo da ako imaš medalju (smeje se) ne znači da si najbolji. Najbolji znači mnogo drugih stvari. Tako je to bilo malo, postalo je takmičenje sa samim sobom, gde želim da stignem, to je moja pobeda ili moj, ili moj poraz. Tako da da.

Volela bih da sam imala više konkurencije (smeje se). Volela sam to, zapravo, i sada volim da ima više ljudi koji rade isto što i ja. Ljudi od kojih mogu da učim, takođe ljudi sa kojima mogu da radim. Mislim

da je to mnogo zdravije nego da budete potpuno sami, da monopolišete celu kategoriju za sebe (smeje se).

Mia Crocetti Marzotto: To je jako zanimljivo. Dakle, kada ste se sa Ibice preselili u Madrid, kako ste se osećali, kako ste se osećali u interakcijama sa drugim ljudima? Biti ona koja dolazi sa ostrva, biti jedina koja dolazi sa ostrva, neka posebna sećanja?

Kristina Mari: (smeje se) Da sećam se, ja... Kada sam se preselila u Madrid, izabrala sam studentski dom, mogli ste... Postoji tradicija studentskih domova u Madridu. I postoje neakve zajednice, one su kao velike zajednice. I izabrala sam ovaj studentski dom koji je imao bogatu istoriju. Imao je tu istoriju da je u prošlosti bilo mesto otpora, kao i tokom '60-ih, a posebno kulturno, kulturnog otpora. I imao je taj muzički i džez klub, tako da sam se osećala kao da sam na ovom mestu, osećala sam se kao da mi je čast da budem tu. Ali u stvari, to je bilo zaista izuzetno skromno.

A onda smo imali i ove, naravno prve godine ponekad je... Kao pridošloca, postojale su neke šale od strane veterana koji su tamo već dugo živeli. Mrzela sam taj deo (smeje se) Nisam baš, nije bilo tako strašno. Bilo je u redu, nekako nas je ujedinilo. To je više od: "Ne, ne sviđa nam se taj deo". Ali bilo je nekih, sećam se u to vreme, mislim da je to bilo iste godine... A bila su i dva momka sa Ibice, bili su sa krajnjeg severa, a ja sam skroz sa juga. Tako da nisam imala nikakve veze sa njima. I to mi je takođe bilo zanimljivo. Zato što se navikneš da kažeš da dolaziš iz... i znaćeš sve, ali zapravo nije bilo tako kada, kada se to desilo, kada sam otišla u Madrid.

Dakle, to je bila jedna dobra stvar, pretpostavljam. To me je nateralo da shvatim da je to mesto, da je svet veći nego što misliš. A tvoje ostrvo odakle dolaziš uopšte nije malo. Ali tada je takođe bilo, takođe je bilo lepo jer nisam poznavala nikoga, uopšte. I to je bilo stvarno dobro. Osećala sam se zaista dobro jer sam osećala da je sve što se dešava od sada na meni. Ja sam ta o kojoj će se suditi, ljudi će sad najviše moguće suditi o meni na osnovu onoga što radim, a ne odakle dolazim ili nečeg drugog. Tako da je to bilo zaista lepo. A takođe upoznala sam ljude koji su mi otvorili um.

Išlo je jako brzo. Prve godine kada smo bili, bili smo grupa... Mislim mi, obično smo se družili sa ljudima iz našeg hodnika. Ali onda biste takođe dobili, na kraju je bilo i mnogo radnih grupa. Kao da se možete angažovati u radio klubu, ili možete da se bavite sportom, ili možete da se angažujete u grupi za ljudska prava, baveći se nekim aktivnostima. Tako da je bilo malo kao ova stvar sa malim univerzitetskim klubovima za svaki studentski dom. Tamo je živelo 400 ljudi. Tako da je to bila velika... To je bila zabavna zajednica na neki način. Tako da sam, kada sam bila tamo, takođe preduzela mnogo ovih inicijativa... I imala sam sreće da vidim mnogo veoma jedinstvenih koncerata. Jer kao što sam rekla, ovo mesto ima veliku istoriju kulturnih događaja koji su se tamo odvijali.

Tako da ćemo kao studenti u pidžamama ići da vidimo koncert najveće flamenko pevačice u zemlji ili tako nešto, ili početak neke džez world svirke ili tako nešto. I bukvalno bismo otišli u pidžamama i gledali celu stvar besplatno. Tako da sam zaista imala privilegiju da budem tu. Sećam se, iako je bilo i zvuči jako kul, kauči su svi izgoreli od ljudi koji su pušili cigarete i samo ih uništavali (smeje se). Zaista nije bilo tako zabavno. Sobe su bile posebno male. Zato što je ideja arhitekata kada su gradili to mesto

bila da ljudi, studenti, većinu vremena provode u zajedničkim prostorijama. Dakle, sobe su bile izuzetno male. Bilo je mesta samo za krevet i umivaonik, mali ormar i radni sto. I sve je bilo kao bukvalno mali krevet, orman {objašnjava rukama} ispred, lavabo i to je to.

Ali tada su zajedničke prostorije bile zaista velike i prilično frekventne. Između svakog hodnika postojao je prostor. I često niste poznavali ljude. Ali nekako polako, kada odete u toalet i nađete istu grupu ljudi kako sedi, sede tamo svake noći, na kraju se i vi pridružite i samo provodite vreme, jer da... Tako da mislim da i to ima neke veze sa...

Mia Crocetti Marzotto: I živeli ste u studentskom domu sve vreme studiranja...

Kristina Mari: Dve godine...

Mia Crocetti Marzotto: Dve godine...

Kristina Mari: Dve godine sam provela tamo, pa sam se preselila, pa sam se preselila u stan. Spremali su se da zatvore studentski dom. I zbog istorije, njegove kulturne istorije, postojao je i pokret (smeje se) u kome sam se angažovala da zaustavim, zatvaranje. Zato što je banka preuzimala, preuzimala vlasništvo i hteli su da ga obnove. Ali postojao je veoma veliki strah da ga više nikada neće otvoriti jer će obnova cele zgrade zahtevati mnogo novca i ulaganja. I postojao je strah da se neće uložiti u to. Tako da sam se i ja angažovala u tome. I na kraju sam se povukla i preselila, preselila sam se u stan sa dvoje prijatelja, Havijem i Rakel. I tu smo živeli godinu dana. Sledeće godine se uselio još jedan moj prijatelj, plesač koreograf. Moj drugi cimer je bio muzičar koji je studirao telekomunikacije. Tako da je u tom stanu bilo puno muzike. Malo se bavim i muzikom, tako da mi je bilo lepo tu da živim.

Živela sam u centru grada, pa sam se osećala malo drugačije. Osećala sam se možda malo odraslije, na neki način odraslije (smeje se), kada živiš sa samo dvoje ljudi... Bilo je lepo, bilo je zaista lepo. I onda sam na kraju odradila svoju poslednju godinu u Rumuniji na razmeni. Bila sam u Bukureštu sa jednom od ovih Erasmus stipendija. I radila sam, studirala sam tamo poslednju godinu studija. Tako da je to bilo pomalo zatvaranje univerzitetskih, dok nisam došla ovde.

Mia Crocetti Marzotto: A zašto baš Bukurešt za tvoju poslednju godinu?

Kristina Mari: *Hmm* {pije vodu}, u Španiji kao i u drugim zemljama u Evropi imate te Erasmus stipendije i one vam daju samo nekoliko opcija. Mislim nekoliko, ima ih dosta u Evropi. Mogla sam da pristupim samo onima koje su bili na engleskom jer nisam govorila francuski, nisam govorila nemački, tako da je engleski bila jedina stvar sa kojom sam mogla da radim. I postojala je neka, neka prilika da odete u severnu Evropu jer ste mogli da se školujete i na engleskom. Mislim da u... nisam sigurna jel bila Norveška, Švedska, takođe Danska. A takođe ste mogli da idete u Veliku Britaniju i onda ste takođe mogli... Najdalje dokle ste mogli da idete bile su Rumunija i Bugarska.

Jedno je bilo Univerzitet u Bukureštu, a drugo američki Univerzitet u Blagoevgradu, na koji su zapravo otišli mnogi Prištevci, što je sada smešno. Pošto sam se spremala, to je bila moja druga opcija. Moja prva opcija je bila Rumunija, jako sam želela... Posle četiri godine u Madridu, ponovo sam želela da

odem na novo mesto, nekako da počnem od nule. I to sam uzela kao slobodnu godinu, u kojoj ću se zaista potruditi da se više bavim novinarstvom. I kako je to bila poslednja [godina] i takođe pomalo kao most prema, možda, radu, potencijalno novinarskom ili... Nisam bila sigurna gde će me to dovesti. Bila sam sigurna da želim na skroz drugačije mesto gde bih zaista mogla mnogo da naučim.

Sve što sam znala o Rumuniji u to vreme, sve što sam znala, su neki Rumuni. Moj, moj tata, jedan od tatinih prijatelja, on je, i on je vodinstalater, sa njim radi u građevinarstvu. Znamo ga tako što on svake godine iz Rumunije dolazi u Španiju da radi. I živeo je sa suprugom mnogo godina takođe na Ibici. Sve što sam znala, uglavnom od ljudi koje sam imala oko sebe, je da je bilo dosta migracija. To je bila tema koja me je zaista zanimala i kao novinarku, kao novinarku. Tako da sam mislila da bi to moglo biti mesto u kome bih zaista mogla da učim.

I otišla sam u Bukurešt, dobila sam stipendiju da odem tamo na devet meseci. Značo, to je bila poslednja godina, cela poslednja godina. A onda kada sam bila tamo, ponovo se desio ceo ovaj protest (smeje se). U šta sam se ja, naravno malo uključila. I upoznala sam mnogo zaista dobrih ljudi tamo kroz te proteste. A to je bilo vreme kad su hteli da privatizuju hitnu pomoć. I sve se skupilo {pokazuje svojim rukama}, to je bila samo kap u prepunoj čaši mnogih drugih politika koje nisu dobro funkcionisale. A protest je upravo počeo da se dešava svaki dan na, na trgu Univerziteta u Bukureštu. Počelo je u drugom gradu, ali zatim i u Bukureštu, postajalo je sve veće i veće.

Bili su inspirisani i protestima *Occupy Wall Street* u, u SAD, *Indignados* protestima u Španiji. I sećam se kada sam rekla da sam iz Španije da sam bila na protestima *Indignadosa*. Oni su bili zaista zainteresovani da saznaju kako se to dogodilo i ja sam samo objasnila da nisam ništa uradila, ali to... I oni su imali ovakav pristup, gde su seli da razmišljaju šta možemo da uradimo da promenimo stvari osim protesta. O čemu je bilo zaista, zaista dobro svedočiti. I srela sam mnogo ljudi u pokretu otpora, umetnike koji su zaista napredni ljudi koji su možda tamo sreli ljude koji su više bili u umetnosti. I, saznala sam više o tome kako umetnički prostori menjaju način na koji pristupamo zadrugama i to je bilo zaista zanimljivo videti i tamo. A zatim, prvi put sam putovala sama. Otišla sam, otišla sam na izlet.

Zaista sam želela da putujem sama s ruksakom na leđima. I došla sam na Balkan jer je bio blizu, relativno blizu, tako da sam zaista mogla da posetim različite zemlje sa malo para, tako da je to bilo dobro i tako sam prvi put došla na Kosovo.

Mia Crocetti Marzotto: Koje ste druge zemlje posetili?

Kristina Mari: Otišla sam iz Beograda u, iz, iz Bukurešta sam otišla u Beograd, pa sam otišla prvo u Zagreb, pa sam otišla dole u Bosnu, Crnu Goru, Albaniju. Prešla sam sever Albanije, srela sam neke ljude na putu i pridružila im se na par dana. Sećam se da sam se pridružila jednom Australijancu, bilo je par Australijanaca i jedan Kanađanin. I zato što me je zaista interesovalo da učim i od drugih iskusnih putnika. Moja ideja je bila da postanem putnica na duži rok, ali samo jedan (smeje se). Dakle, pridružila sam se ovom Kanađaninu koji je bio zaista iskusen u stopiranju. Zaista sam želela da naučim da stopiram, ne samo da učim, već sam se osećala sigurnije ako idem s nekim ko je iskusniji i tako dalje.

I, u Bajram Curiju, koji je [na] albanskoj granici, pomislili smo da bismo mogli da tu ostanemo. Nismo znali mnogo o tom mestu, ali mesto je bilo zaista malo i nije bilo šta da se vidi ili da se radi ili gde da se spava. Dakle, mi, baš smo razgovarali na ulici i sećam se da sam to videla, ali prošli su nam taj muškarac i žena i pitali su, samo su bili radoznali: “Odakle ste? Šta radite ovde?” “Putujemo.” “U redu, srećan put”. Sve je prošlo...

Nešto kasnije odlučili smo da napustimo grad i pokušamo da stignemo do Peći, do grada Peći, i stopirali smo. I ovaj par je stao s autom i pokupio nas i odveo nas u Peć, i mi smo im rekli: “Pa, nismo sigurni, naći ćemo neki smeštaj i d onda sutra ili prekosutra idemo u Prištinu ili tako nešto”. I ostali smo neko vreme u gradu pokušavajući da nađemo neki smeštaj, uvek je bilo bez vodiča ili bilo čega, stvarno ne, ne, bez knjiga ili saveta unapred. I nismo ništa našli, bilo je malo skupo, ovaj hotel, i opet nekako vidimo tog, tog čoveka, zove se Hasan i njegovog prijatelja, i rekli su nam: “Vidi, možete da budete kod nas i sutra možete da uzmete voz ili, ili, ili možete autobusom u Prištinu ako želite”.

Tako da su nas pozvali da prenoćimo kod njih, u njegovoj kući. I nismo ostali jednu noć, ostali smo dve noći i tri dana, i to je bio veoma značajan način da se prvi put upoznamo sa nekim na Kosovu. Bili su neverovatno gostoljubivi. Prve noći su organizovali roštilj sa svim komšijama, a on je iz sela Ljubenić, jako blizu grada, nije daleko. To je nekoliko kilometara van Peći. I ljudi iz ovog sela su pretrpeli masakr tokom, tokom, tokom rata. I nismo baš mnogo pitali jer sam uvek bila veoma zabrinuta za ovo pitanje rata i kako da mu pristupim. Uopšte nisam želela da budem nametljiva. Ja sam novinarka, ali u to vreme sam bila putnica i nisam htela da im zadiram u život, a pošto sam strankinja moraš da se otvoriš oko najbolnijeg vremena svog života i da im pričaš o tome. Dakle, nisam baš pitala, ali je bilo sasvim prirodno da nam se objasni. I pokazali su nam neke knjige, gde su neki strani novinari dokumentovali te zločine i sve ostalo. I otvorili su mnogo o svojoj istoriji i o svojim iskustvima i bili su neverovatno gostoljubivi i ljubazni i...

To veče smo jeli roštilj, sutradan smo jeli pitu i svašta, ručali smo i otišli u grad na kafu u hotel Dukadini, ako se ne varam. Sve smo uradili, obišli, dovezli su nas kolima, odvezli. Imali su, on je imao neke mlade rođake koji su nam pričali šta studiraju i kako pokušavaju da nađu posao. Sećam se jedne devojke koja je takođe bila iz porodice, koja je izgubila oca u ratu, pa je ostala samo sa majkom i sestrama. A ona, ona je imala muža u Belgiji i jedva je čekala da ode tamo.

Dakle, oni su zaista otvorili svoju kuću, svoja srca, i pričali su nam o svom, svom životu i uskoro, ubrzo, kasnije, mi smo se osećali dobro, dovoljno nam je dato i otišli smo, odvezli su nas u grad. Kad sam došla ovde, bilo je super jer se sećam prvog dana, mislim da je to bio 3. maj, što je Svetski dan slobode medija i... Izvinite?

Mia Crocetti Marzotto: Koja godina?

Kristina Mari: Mora da je bilo 2012, 2012. 3. maja sam stigla u Prištinu i tamo se održavao Svetski dan slobode medija. Bio je koncert u Bulevaru Majke Tereze, bila je zaista lepa atmosfera. I sećam se da sam se tamo družila, razgovarala sa nekim novinarima i nekim ljudima iz Srbije koji su došli da učestvuju u celom događaju, na festivalu. I zaista je bila dobra atmosfera. A onda kada sam došla da

radim, nekoliko meseci kasnije došla sam da radim, ulazim u svoju kancelariju, svoju novu kancelariju, što je bila kancelarija Kosova 2.0 i vidim poster s ovog događaja, Svetskog dana slobode medija. I tada sam shvatila, tek tada da je zapravo Kosovo je 2.0 organizovalo to, taj događaj na kome sam bila nekoliko meseci ranije.

Nisam nikoga upoznala, nisam imala ničiji kontakt, ali bilo je malo, bilo je smešno gledati kako je, kakav je život. Kada sam prvi dan došla ovde, bila sam iznenađena kada sam videla da postoji takva proslava potvrde Svetskog dana slobode medija. Naravno, kao novinarki mi se to jako dopalo jer pretpostavljam da je to nešto što smo možda uzimali zdravo za gotovo, iako nije tu stalno. I mi to ne štitimo kao nešto svoje kao što bi trebalo, koliko bi trebalo, zaista mi je bilo drago da to vidim, da budem deo toga ovde.

I onda sledećih dana u Prištini, šetam ulicama, razgovaram s ljudima. Sećam se da sam otišla u Narodnu biblioteku da vidim zgradu iznutra, jer je spolja [bila]... Sećam se da sam pisala i čitala sam kasnije o zgradi i kako sam se osećala u vezi sa njom od spolja "Osećala sam se zaista klaustrofobično" eto... reči koje sam napisala u časopisu u kojem sam pisala. A onda sam ušla i srela tog čoveka koji je počeo da priča sa mnom. Valjda je video da sam ja neka strankinja koja šeta okolo kao turista i bio je radoznao i počeo je da razgovara sa mnom i ja sam... On, on je pričao italijanski jer je dugo živeo u Švajcarskoj, deo gde govore italijanski, tako da sam ga nekako razumela i razgovarali smo.

Gde god sam išla, ljudi su stvarno buli otvoreni da samo razgovaraju i da te upoznaju i pomognu ti. Sećam se jedne prezentacije knjige. On je radio u Narodnoj biblioteci, ali mislim da je tamo bio neki majstor ili tako nešto, nisam sigurna, nikad nisam saznala. Ali samo mi je dao knjigu koja je tamo predstavljena. Samo je hteo nešto da mi pokloni, nešto po čemu ću se sećati svog boravka tamo. I to je bilo zaista lepo, mislim, ovakve stvari su se stalno dešavale. Pa sam kasnije otišla, otišla sam iz Prištine. Bila je to zaista lepa poslastica, trebalo je da ostanem tamo jedan dan, ostala sam tri. Svidela mi se atmosfera u vreme kada sam bila ovde.

A onda sam nekoliko meseci kasnije završila studije. Otišla sam u Amsterdam, Utreht, da radim neki letnji posao na nekoliko nedelja. Moja ideja je bila da budem tamo i da nađem neki kao posao ili... Nisam želela odmah na master jer nisam bila sigurna šta želim da radim, ako ću ponovo dve godine da učim, želela sam da budem veoma sigurna šta radim, a nisam bila. Tako da sam uzela malo vremena. A kada sam bila u Utrehtu, shvatila sam da je previše čisto (smeje se), ako mogu tako da kažem. Nije se radilo o čistoći, već o tome da nisam znala čime ću doprineti ovom mestu. Nisam bila sigurna kako bih kao novinarka mogla da radim tamo. Pokušavam da nađem neke poslove, ali za sve je uslov bio da govorim holandski. Vrlo brzo sam shvatila da to jednostavno nije mesto za mene, znate, ljudima su bili, činilo se da je veoma komforno da imaju, naravno da nije sve tako i sigurna sam da ima mnogo problema o kojima ljudi vode računa, ali jednostavno je bilo malo teško izvodljivo ili, ili nije bilo toliko zanimljivo za novog novinara.

Dakle, sećam se, dok sam još bila tamo u Utrehtu, tražila sam novinarske poslove preko interneta. Zaista, imala sam jasnu ideju da želim da radim u inostranstvu. Ne zato što je u Španiji bila kriza sa

zapošljavanjem jer je nezaposlenost bila velika i još uvek je... Ali više se radilo o tome da sam opet želela da odem na neko sasvim drugačije drugo mesto, da naučim što više od toga i, i nastavim da učim kroz nova iskustva.

I sećam se da sam na tom portalu videla priliku za stažiranje za Kosovo 2.0. I bila sam ovde i imala sam dobar osećaj o tome. Prijavila sam se, poslala biografiju, bilo je nekoliko sati preko, preko roka [za prijavu], ali su mi odgovorili sledećeg jutra i rekli da su prihvatili prijavu. Ovo je bio jedini CV koji sam poslala u tom periodu kada je trebalo da tražim posao. Kada sam videla, mislim tek sam počela, ali kada sam videla da sam bila toliko ubeđena da ću sačekati ovo i videti šta će se desiti. Kupila sam avionsku kartu da se vratim kući u Španiju, odlučila sam da [Holandija] nije za mene. I čekala taj skajp intervju sa mojim budućim šefom i kolegom. I, i, i tri nedelje kasnije bila sam ovde u Prištini radeći u početku kao pripravnica. Nešto kasnije postala sam novinarka, takođe sam pomagala u u koordinaciji projekta, a sada sam menadžer programa.

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, tokom ste radili kao novinarka ili, pardon, dok ste bili na fakultetu i takođe u, u Rumuniji, a zatim u, u Holandiji, da li ste objavljivali išta od onoga što ste pisali?

Kristina Mari: Počela sam da budem “novinarka” {prstima pokazuje navodnike}, ako mogu tako da se izrazim, tako što sam stažirala u lokalnim novinama na Ibici. Stažirala sam svakog leta tokom studija, prve tri godine, i to je bilo kao, to je bila prava škola, jer sam bila stažistkinja, ali sam radila posao drugih novinara. To su bile najčitanije novine, bile su to novine koje svi kupuju. Na Ibici postoji duga tradicija čitanja lokalnih novina. I radila sam tamo, pokrivala sam sve teme, kulturu i ponekad i politiku, išla sam na konferencije za štampu, na intervjuje, radila priloge. Tako da sam od lokalnog novinarstva, da tako kažem, napravila školu. I to je bio pravi, za mene je to uvek bio pravi proces učenja jer ti omogućava da razumeš sve borbe, sve probleme koje možeš da imaš. Takođe, radiš razne vrste priča, tako da nije uvek bilo ovakvo protokolarno novinarstvo ili ovi su rekli ovo, oni su rekli ono, bilo je i mnogo prilika da se rade... članci i da se teme dublje obrađuju. Ali, naravno, to je ipak dnevni list i nemate taj prostor kao u časopisu ili tako nečem.

Zatim, kada sam bila u Rumuniji, napisala sam nekoliko tekstova za jedan veb portal na španskom sa fokusom na evropske zemlje. I nisam uspela da objavim više od toga dok nisam došla ovde, i onda sam počela da radim za Kosovo 2.0. Ali meni je iskustvo u lokalnom listu *Diario de Ibiza* bilo najviše, hej, znate... Kad ponekad radiš kao zamena za novinare koji su na odmoru, to je ono što zaista ometa rad ovakvih novina tokom leta. Ali to je bilo, bilo je pravo učenje i mogla sam da učim i od drugih profesionalnih novinara koji su bili tamo, od urednika. I bilo je, bilo je teško, mislim na neke, nije da su bili grubi, ali bili su vrlo direktni. Jedan dan radite vesti, jedan dan radite sve, šezdeset, osamdeset strana koliko ovaj list ima, tako da šta god da uradite, to ide u štampu. Dakle, bilo je, bilo je intenzivno i jako mi se dopadalo, jako volim ovakvo lokalno novinarstvo.

I onda kada sam stigla ovde u Prištinu i počela sam da radim u Kosovo 2.0, koji je časopis, i u vreme kada sam radila, radila sam u, prvi put sam radila u “Seks” izdanju časopisa. Tako da ste, naravno, imali vremena da napravite priču, da istražite, da uradite intervjuje. I to je bilo još jedno zaista dobro

iskustvo učenja jer imate potpuno drugačiji pristup, morate da obuhvatite sve vesti o ovim temama, ono što ih prevazilazi, da pronađete nove perspektive. I ovo je takođe bio još jedan proces koji me je uveo u još jedan pristup novinarstvu. Tako da je to bilo zaista dobro, a naravno i "Seks" izdanje je takođe bilo pomalo zanimljivo iskustvo.

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, da li možete da nam kažete nešto više o napretku Kosova 2.0 u smislu vaše uloge tamo?

Kristina Mari: Da, reći ću vam od početka.

Mia Crocetti Marzotto: Možda i neke datume, kako bi, da...

Kristina Mari: Da, počela sam da radim, dobro se sećam dana kada sam stigla ovde, bio je 12. septembar 2012. i počela sam da radim kao pripravnica. Bila sam, završila studije i sećam se prvih dana kada sam dobila prve zadatke za časopis. Bio je to dan kada smo radili na "Seks" izdanju. I bilo je veoma interesantno jer sam uvek bila veoma zainteresovana za rodna pitanja, za feminizam, za bilo šta što se tiče tela i uma. I tako, da imam priliku da učestvujem u projektu koji se bavi seksualnošću i kako ona utiče na naše živote u, u, kao deo društva. Bilo je zaista, zaista inspirativno biti tamo, zanimljivo i izazovno jer sam ja imala svoje ideje, a svako je imao neke druge ideje, pa smo ih spojili.

Ja, ja sam radila, radila sam na priči o transrodnim osobama, pa, to je zapravo bila priča o lekaru u Beogradu koji je jako poznat širom sveta po svojim operacijama promene pola, sa, izvinite, sa, sa, sa ženskog na muški. Tako da je bilo posebno zanimljivo putovati tamo. Takođe sam radila još jednu priču o interseksualnim osobama i kako na te osobe utiče njihova seksualnost i šta se misli o tome, posebno ovde, u ovom kontekstu.

Zatim sam radila i druge priče za časopis, koje su zaista, kao novinarka, naravno ohrabrialo me je što sam imala priliku da radim na takvim projektima. Svake nedelje smo imali redakcijske sastanke. Što je za mene bio potpuno nov koncept redakcijskog sastanka, jer sam došla iz novina, a kada dođete iz novina imate redakcijske sastanke koji traju deset minuta. I u osnovi, svako dobija zadatak na koju konferenciju za štampu da ide i trči. A ovde, oni, oni, redakcijski sastanci bili su za ovaj i sledeći, i sledeći broj, gde su svi bili uključeni, fotografi, foto urednici, naravno novinari, stažisti. I, i svi su imali, pa, recimo da bi ovi sastanci na kojima se promišljalo i diskutovalo trajali dva sata ili tako nešto, samo iznošenje ideja, pokušaji da se pronađu nove perspektive - kako možemo govoriti o migracijama, kako možemo govoriti o seksualnosti dok uključujemo pitanja koja proizilaze iz migracija, na primer.

Dakle, bilo je zaista, uvek je bilo zaista izazovno. Zato što ste u isto vreme odgovorni za kreiranje novih narativa, za pokretanje novih narativa i novih javnih diskusija o pitanjima oko kojih postoje zaista jaki stavovi i narativi u javnosti, koji su jako ukorenjenim, i vi to dovodite u pitanje onim što radite. Morate to da uradite, na način koji neće uplašiti, već će vam takođe objasniti i, i uključiti vas, u ove diskusije.

U početku sam bila stažistkinja u “Seks” izdanju. Onda je ova praksa trebala da se završi, zapravo trebalo je da se završi posle mesec dana, ali tada sam imala resurse da ostanem duže i zaista sam želela da ostanem i završim svoje priče. I posle tri meseca, morala sam, morala sam da odem, mislim, trebalo je da odem. Ali dogodile su se dve stvari. Prvo, ne po redu ali po prioritetu. Jedan od njih je bilo to “Seks” izdanje časopisa, koje je izazvalo mnogo reakcija iz različitih delova društva. Kada smo pokrenuli časopis, [bilo je] nekoliko grupa ljudi koji su protestovali zbog pokretanja ove publikacije, jer su tvrdili da je to generisanje upotrebe, a časopis je... deo sadržaja bavio se homoseksualnošću i masturbacijom i takvim temama. Posmatrale su se i teme kao što je seksualno obrazovanje u državnim školama ili kako je prisustvo međunarodne zajednice takođe na neki način povezano s povećanjem prostitucije, ilegalne prostitucije i trgovine ljudima. Posmatrale su se mnoge različite teme. Ali možda ovo [izdanje] koje se bavilo homoseksualnošću više privuklo pažnju medija, ali i grupa koje su bile suprotstavljene ovoj publikaciji.

I na dan objavljivanja, bila sam tamo i promovisali smo ga u Bori i Ramizu³, Crvena sala⁴, nisam sigurna. I to je veoma centralno mesto i pripremili smo veliku zabavu. Takođe smo tokom dana organizovali neke projekcije, prikazali smo “Vaginine monologe” i neke intervjuje koje smo uradili sa umetnicima, sociolozima o njihovim pogledima na seksualnost, seksualnost i još mnogo toga.

Kada smo završavali pripreme za, za promociju, za diskusiju koju ćemo imati, na koju smo pozvali umetnika, umetnika, pardon, aktivistu iz Srbije, ali i sa Kosova. Čitali su jedan drugom pismo koje su napisali, što je dosta imalo mnogo veze sa, recimo, prekograničnom saradnjom i, i bilo je mnogo više od razmišljanja o samoj seksualnosti. To je bilo veoma, obuhvatalo je mnogo različitih tema.

Samo nekoliko, sat ili nešto pre toga, grupa ljudi, nasilnika je došla u salu, uništavajući sve i urlajući neke radikalne stvari i “*Allahu Akbar*”⁵ i, takve neke takve stvari. A onda su otišli i sve je bilo uništeno. I to je bilo prilično šokantno, to je bio šok realnosti, ne samo za mene nego i za moje kolege odavde, za ljude ovde, aktiviste koji nisu, koji nisu bili svesni ovog nivoa homofobije ili da se nivo homofobije može manifestovati na tako agresivan način u veoma konkretnom trenutku.

I to se desilo, ali mi smo nastavili sa našim, sa našim događajem, diskusija je održana među polomljenim lutkama i sličnim stvarima. I do večeri oko dve stotine, tri stotine ljudi se okupilo ispred mesta da protestuje protiv žurke koju smo pravili uveče, na koju smo pozvali di-džeja, imali smo ceo prostor. Očekivali smo da dođe možda oko hiljadu ljudi, trebalo je da bude zaista veliko. I to je bila mešavina radikalizovanih islamista i nekih huligana iz fudbalskih klubova i fudbalskih grupa koji su razmenjivali mnogo komentara na društvenim mrežama. Pisali su i u odeljcima komentara na novinskim portalima, koji istovremeno nisu vodili računa o moderiranju tih komentara, i tako, prava, prava zbrka komentara punih govora mržnje, i sve je to dovelo do toga što se dogodilo.

³ Palata omladine i sporta “Ramiz Sadiku”, nekadašnji Sprotsko rekreativni centar “Boro i Ramiz” u Prištini.

⁴ Sala unutar Palate omladine i sporta “Ramiz Sadiku”.

⁵ “Allah je najveći”.

Morali smo da otkážemo žurku jer nismo mogli da obezbedimo mesto. Iako su ljudi želeli da dođu, i mi bismo voleli da se to dogodilo. Bezbednost nije bila zagarrantovana i policija je bila tu i sve, ali je zaista bilo neizvesno da li će obezbeđenje biti tu za sve. I na osnovu toga je doneta odluka da se otkáže. Dan kasnije, naravno, sve, sve po medijima, jer smo zapravo imali neke kamere tamo. Tamo smo već imali neke novinare koji su radili neke intervjuje za događaj i, tako da je sve bilo uključeno, pred kamerama, i došlo je do velike diskusije u medijima. Ali to je zaista bilo u isto vreme, bilo je dobro što je izazvalo mnogo diskusije, i iako nije uvek bio pravi način da se razgovara o ovim temama, možda se razgovaralo na mnogo vidljiviji način. Postojala je vidljivost, postojala je vidljivost i LGBT zajednice, ali takođe je postojala vidljivost nivoa homofobije i dokle ona može da ide, a sve više su podsticane akcije koje treba preduzeti.

Dakle, nakon što se to tada tada, naravno, osećala sam se kao da ova stvar koju radimo, možda izgleda kao samo 178 stranica papira, ali ima uticaja. Tako da sam zaista želela da nastavim da radim na tome. I u isto vreme sam tada upoznala osobu koja više nije moj partner, i želela sam da to nastavim. Dakle, iz nekoliko razloga, i sve se poklopilo i, i, i ponuđen mi je posao da nastavim da radim i na Kosovo 2.0 kao novinarka i na projektima koji su se više bavili strateškim razvojem organizacije. I tako sam nastavila da radim sve do danas.

I onda sam radila na obe stvari, radila sam kao novinarka za organizaciju i radila sam kao programski menadžer. Kada sam radila kao novinarka, posebno sam pokrivala umetnost, teme vezane za umetnost, volim da radim dugačke intervjuje (smeje se) i, takođe, volim sve društvene teme. Tako da sam imala priliku da radim neke, neke članke i da radim kao novinarka. A istovremeno sam otkrila da mogu i da prevedem posao koji radite kao novinar s organizacione strane kao projektni koordinator, a danas programski menadžer, tako što ću takođe biti iza svih vrsta akcija. A mi smo pokušavali da organizujemo diskusije koje sve više okupljaju i uključuju sve više ljudi koji vode neku vrstu, da stvaramo dijalog o temama sa perspektivama koje nedostaju u javnim debatama uopšte i medijima ili...

Dakle, pokušala sam da prevedem, da ovu funkciju novinara prebacim i na stranu aktivnih građana i da radim i jedno i drugo. Sada se bavim, trenutno se ne bavim toliko novinarstvom, jer sam u potpunosti posvećena programu organizacije i razmišljanju o akcionim aktivnostima, zagovaranju koje možemo da uradimo, da unapredimo stvari paralelno sa uređivačkom produkcijom koju radimo.

Treći deo

Mia Crocetti Marzotto: Teme na kojima ste radili, koje su vam posebno važne? Ili koje su...

Kristina Mari: Kao...

Mia Crocetti Marzotto: Šta je obeležilo vaše iskustvo ovde?

Kristina Mari: Kao novinarka ili uopšte?

Mia Crocetti Marzotto: Dok ste radili, dok ste radili ovih godina na Kosovu 2.0. Generalno, kao novinarka i kao projektni, programski menadžer.

Kristina Mari: (smeje se) *Hmm*, naravno, “Seks” izdanje je zaista definisalo posao koji sam zaista volela da radim. Ne samo zato što sam prvi put došla ovde i prvi put radila sa ovakvom redakcijom. Ali i zbog problema kojima sam se bavila. Uvek sam bila veoma zainteresovana za seksualnost, feminizam i sve vrste pitanja vezanih za rod i politiku. Ali i migracije su bile tema koja me već duže vreme zanima.

I kada sam radila u časopisu “Migration”, napisala sam priču o jednom Špancu koji se oženio ženom s Kosova. I ovo, naravno, dosta sam se našla u ovoj priči jer sam u posebnoj situaciji gde imam partnera koji ne može da poseti moju zemlju zbog viza. A vize se ne daju, čak ni turističke, pa čak ni za naučnika koji ide na Svetski sajam naučnika tamo. Uopšte nema viza. Tako da je to bilo pitanje koje mi je bilo jako blisko. I u časopisu “Migracije” sam objavila tu priču. Što je bilo prilično jedinstveno, ne moja, to su bile druge dve osobe (smeje se).

Ali i migracije su tema u kojoj sam se našla. Možda zato što sam se i ja preselila i na neki način sam migrantkinja, ja sam migrantkinja, ne na neki način nego u potpunosti. Ali i zato što mislim da to zaista mnogo menja naša društva i naravno da je to veoma aktuelno pitanje. Tako da je rad u tom časopisu bio zaista poseban i izazovan. Kao novinarka nisam samo napisala neke od priča u, u, u... Ne samo da sam pisala priče kao... Ponekad ja, mi, mi smo kao redakcija radili, toliko priča je izlazilo na sastancima na kojima smo iznosili ideje i diskutovali, tako da je zaista ponekad bilo izazovno, ne zbog onoga što radite, već zbog onoga što morate da preuzmete, izazov kreiranja celog časopisa sa timom ljudi sa različitim perspektivama.

Dakle, mnogo diskusija i svaki taj brejnstorming bio je proces učenja za sebe. Ali onda sam počela da radim više na... možda, pokrivala sam umetnost. Nekako sam počela da sve više pokrивam teme vezane za umetnost, kulturu. Možda zato što zaista volim da radim intervjue i nekako je to postalo, pa, bilo je potrebno i za vrstu sadržaja koji smo u to vreme imali. Ali takođe, možda je ponekad bilo lakše jer je bilo stvarno zanimljivih umetnika koji su dolazili i bilo je stvarno zanimljivo intervjuisati ih.

Ali nikada nisam imala pravo znanje o umetnosti. Ja imam zaista zanimljive ljude (smeje se) pa pretpostavljam da je to... Imati priliku da intervjuišem mnogo različitih, zanimljivih ljudi bilo je zaista, volela sam to. Zaista sam se osećala u svom mediju, znate, kada stignete na intervju. Intervjuišem zanimljive muzičare kao što je Ian F. Svenonius, on je rokenrol tip. I takođe umetnici kao što je Alfredo Jaar, ljudi koji su svojim životom napravili istoriju. Dakle, pretpostavljam da me uvek više zanima čovek koji stoji iza nekog dostignuća nego samo dostignuće. Iako je i jedno i drugo neverovatno zanimljivo. Ali imala sam, znači imala sam priliku da uradim neke zaista zanimljive, da vodim zanimljive razgovore sa zanimljivim ljudima.

Dakle... A onda kada sam više ušla u polje projektne koordinacije i upravljanja, ja... To se desilo prirodno jer sam zaista želela da radim sve više i više stvari. Kako možemo učiniti sve više i više,

dopreti do sve više ljudi, ali i kreativnije. I neke stvari zbog kojih sam zaista srećna su, možda je to što smo uspeli da preraste u različite nivoe i ovo... Na primer, sada radimo ove male razgovore gde pokušavamo da dovedemo ljude koji su zainteresovani za neku temu, ali pokušavamo i da dovedemo lokalne političare koji rade u toj oblasti, da okupljamo ljude, ali ne u konferencijskoj sali u nekom hotelu, gde niko neće doći. Ali u nekom otvorenom prostoru ili stvarno centralnom prostoru gde svako može doći i osetiti se angažovanim.

Eliminišemo celu tu strukturu panela prema publici, gde petoro ljudi govori publici. I onda na kraju, posle sat vremena razgovora, oni mogu da postavljaju pitanja. Čak ni pitanja... šta, zašto, kako... vi ne dolazite ovde da postavljate pitanja stručnjacima, dolazite da razgovarate. Imate ideje kako da se ovaj problem reši, ovo je forum, dobrodošli smo. Ne samo da rešavamo probleme, već i da podelimo razmišljanja ili nešto što će nas, nadamo se, pokrenuti... I obradili smo različite teme, od javnih prostora i ponovne upotrebe javnih prostora do migracija i svih tema. Spisak je u ovom trenutku dug (smeje se) jer smo počeli da radimo pre nekoliko godina i dobro funkcioniše.

I onda smo takođe, takođe smo uradili nekoliko kampanja. Na poslednju smo ponosni, zvala se “Želim da znam” na albanskom, “*Po du me ditë*”. Tako da, jedan od zagovaračkih projekata na kojima sam volela da radim bila je kampanja koju smo pokrenuli prošle godine, zvala se “Želim da znam”, na albanskom, “*Po du me ditë*”. Podsticala je putem videa, ali i drugim oflajn akcijama, podsticala je građane da koristeći društvene medije, a posebno hešteg “Želim da znam”, da postavljaju pitanja i traže informacije [od] javnih institucija, predstavnika javnih institucija, uglavnom političara. I možda nisu dobili odgovore {pokazuje prstom} kojima smo se nadali. Nismo očekivali da ćemo ih dobiti mnogo.

Ali mislim da je to zaista malo uticalo na podizanje svesti o potrebi, jer kao građani osećamo se više uključeni u traženje informacija i u ostvarivanje prava na informacije. I možda, na neki način, da podelimo tu misao da kao građani mi takođe imamo odgovornost, ako želimo da je preuzmemo, nije obavezno. Jer, naravno, svako se u svom životu suočava sa mnogo različitih pitanja. Ali može doneti nešto dobro, da se svi okupimo i izvršimo pritisak na institucije koje nas ne slušaju uvek.

Znači, to je bio kreativan projekat. To je bila kampanja javnog zagovaranja, koja je takođe doprinela našem razumevanju šta ljudi žele da znaju. I to u vreme kada se mnogo raspravljalo o dijalogu Kosova i Srbije. Ovakvi narativi koji su jako zastupljeni u medijima i koji su uvek jako prisutni u javnoj debati zapravo nisu bili toliko prisutni u pitanjima koja su građani imali ili u zahtevima koje su građani imali. Imali su interes da saznaju šta će se desiti sa javnim službama, kako će se razvijati, kako će se razvijati zdravstveni sistem, kako će se razvijati sistem odvoza smeća, kako se štite prava manjina u školama, kako se štite prava žena, posebno nasilje u porodici, kako, kako će se protiv toga boriti.

Tako da je i za nas bilo prosvetljujuće da vidimo ovaj odgovor i pokušavamo da to iskoristimo i u našem redakcijskom radu. I da ova saznanja koja smo dobili, i pitanja građana, implementiramo u posao koji radimo svaki dan. Tako da mi se sviđa činjenica da sam novinar, i upravo sam se bavila razmišljanjem o aktivnostima i akcijama koje nam mogu pomoći da krenemo dalje sa novim

razgovorima. A možda zato što sam bila novinarka pre nego što sam shvatila, makar želim da mislim da sam shvatila, kako kao medijska organizacija možemo da kreiramo različite tačke za razgovor, ili da pokrenemo nova pitanja o kojima će se raspravljati na različite načine. Možda kreativnije, angažovanije, ali ipak s istim vrednostima novinarstva.

Dakle, to je možda velika promena u odnosu na vrlo inicijalni novinarski i medijski pristup, sa kojim sam krenula. Ali mislim da su se na kraju dopunili. I nadam se da će tako biti i dalje (smeje se).

Mia Crocetti Marzotto: Dakle, kakav je osećaj biti aktivista u okruženju koje nije vaše?

Kristina Mari: Pa da. Nisam sigurna da li se identifikujem kao aktivistkinja. Ja, jesam, ali na neki način se osećam, kad ste novinar vi ste delimično i aktivista jer obavljate javnu službu i ja to tako shvatam. U isto vreme, ja, ja, ovde sam strankinja. Ja sam strankinja za većinu ljudi koji vide moje ime napisano negde i ne znaju ko sam. I uvek smatram da je to pitanje veoma izazovno i mnogo razmišljam o tome. Jer iako živim ovde, sada već ima pet godina, dovoljno sam naučila jezik da mogu da razgovaram. Nedavno sam bila na TV-u, bila sam stvarno ponosna što sam uspela ceo intervju da uradim na albanskom. I naučila sam, svi moji prijatelji su odavde, većina njih. Moj partner je odavde, prošla sam kroz mnoga iskustva sa njim u našem životu ovde, i s njegovom porodicom. A ja sam ovde, ovde živim. I ne vidim sebe kao strankinju ili ekspata.

Uvek smatram da je reč „ekspat“ na neki način nabijena i opterećena statusom i privilegijama. Jer nekako ste, kada ste ekspat, neko ko je došao iz inostranstva i ko se iz nekog razloga nije integrisao. Smatram da je takođe, posebno ovde na Kosovu, gde postoji velika međunarodna zajednica koja je veoma vezana za stvaranje institucija, takođe veoma povezana sa radom tih institucija. Ovde me često pitaju: “Da li radite u EULEKS-u?” ili “Da li radite u KFOR-u?” To je ili jedno ili drugo. Nikada ne pomisle da bih mogala da radim u organizaciji civilnog društva ili... mislim na neke, ipak je civilno društvo možda treća ili četvrta opcija koju ljudi misle za stranca. Ali često misle da radite za neku instituciju kao što je EULEKS ili, ili KFOR, ili EU, ili nešto, neka, neka, jedna od velikih.

I to ide s ideologijom, jer ove institucije imaju politike ili obavljaju posao ovde koji ima neke posledice ili, i ispunili su ili nisu ispunili očekivanja ovdašnjeg društva. Dakle, vraćamo se na to kako se osećam ovde, s obzirom na to da sam strankinja i da li se ja, kao aktivistkinja ili novinarka, osećam, kako se osećam ovde. Uvek osećam da moram da budem pažljiva, jer većina koja me ne poznaje me ne vidi kao nekog odavde.. Ljudi koji me poznaju tretiraju me kao još jednog... kao nekoga ko razume o čemu pričaju, ne samo u smislu jezika već i kulture i kako stvari ovde funkcionišu.

I, ali da sam kod kuće, mislim da bih bila mnogo aktivnija, mislim da bih bila mnogo više, neku vrstu nezavisne inicijative, ne samo kroz svoju organizaciju, već i kako sama pokušavam... Ne znam, Ja... Postoji jedan prostor ovde u mom komšiluku za koji uvek mislim da bi bio sjajan da se u njemu s vremena na vreme komšije okupljaju i razgovaraju o pitanjima koja nas brinu. Ali uvek mislim da ako im stranac pokuca na vrata i kaže: “Hajde da pričamo o problemima koje imamo...”, neki bi, ili mnogi, to shvatili, ili barem tako mislim, kao neki pokroviteljski pristup s visine. Dakle, ne želim takav pristup, i ne želim da to bude konfrontacija... Znači, psihoanalizirala sam sve moguće perspektive kako će to biti

shvaćeno. I uvek mislim, ako me ljudi poznaju, oni će razumeti šta pokušavam da uradim i neće videti kao, ili se nadam da to neće videti kao nešto, kao pokroviteljski pristup. Ili kao stranca koji pokušava da im kaže kako stvari funkcionišu: “Pošto je strankinja, u njenoj zemlji stvari su drugačije, stvari funkcionišu i može joj se...” Ne, zapravo, ni u mojoj zemlji stvari ne funkcionišu tako dobro (smeje se).

Ali ja jednostavno, tako da se uvek osećam veoma, da moram da budem veoma pažljiva i, i da razumem veoma dobro, i da pristupim jako dobro svakoj osobi, naravno. I da pokušavam da se povežem na način koji je horizontalan, a ja ne pokušavam... Ne pokušavam nikoga ničemu da naučim, pokušavam da naučim šta je najbolje, najbolji način da se stvari urade. Ali ako to uradim sama, neću napraviti nikakvu razliku, neću napraviti nikakvu razliku. Ali mi pomažemo jedni drugima, možda ti pomogneš meni, ja pomognem tebi i idemo napred.

Ipak, čak i kada su me zamolili da uradim ovaj intervju, dvaput sam razmislila o tome, “Oh, ali ja sam strankinja. O čemu će me pitati? Da li će to biti o...” Ne znam, nisam bila sigurna. Naravno, sa zadovoljstvom sam prihvatila. Tako da mogu da objasnim ovakve perspektive dosta opširno. Ali ja mislim, i razumem taj osećaj, jer on, on je tu. Taj osećaj da stranci dolaze da nas nauče da živimo. On je tu, jer, i savršeno je opravdano jer se dogodilo, to je, to postoji, to je u institucijama, to je u... I institucionalizovan je, taj pristup, taj pokroviteljski pristup. Ponekad iz dobrih razloga, ali po mom mišljenju uglavnom na jako pogrešan način, ali ono što hoću da kažem je da razumem taj strah, ili to odbijanje, ili taj skepticizam prema strancu koji dolazi s inicijativama. Ali iz tog razloga se takođe trudim da pažljivo učestvujem u svemu što radim.

Od samog početka sam znala da moram da naučim jezik ako želim da radim ovde, ako želim da živim ovde. Počela sam veoma sporo, ali skoro od prvog dana nakon što sam znala da ću ovde biti više od tri meseca. A onda samo, polako, sa prijateljima i sa svima saznala sam za probleme sa kojima se suočavaju. I sama sam se suočila sa problemima živeći, ovde kao deo života, normalnog života.

Dakle, još uvek sam strankinja, ne volim za sebe da kažem da sam strankinja, nekako mi ta reč nije u redu (smeje se). Ja sam strankinja, ja sam iz druge zemlje, ali ovde živim, stanovnica sam Prištine. Učestvujem u životu, idem na događaje i da mogu, glasala bih (smeje se). Ali to još nije dozvoljeno za rezidente, ali nadamo se jednog dana možda (smeje se). I osećam da što više mogu, takođe i s jezikom, da se angažujem i da pokažem da... Nije samo jezik ono što vas čini angažovanim, već to olakšava učešće u, na primer, ovom intervjuu na televiziji, ili, ili, nedavno sam takođe moderirala debatu. Dakle, i ova vrsta izlaganja pomaže da se osećate kao deo mesta u kome ste, takođe da se osećate odgovornije i takođe da... Daje vam i alat, da počnete da budete aktivniji i da to iskoristite u drugačiji način. I nadam se da ću vremenom napredovati.

Mia Crocetti Marzotto: Kako onda pomiriti ovu ideju da stranci dolaze i nameću svoj način rada, ali i toplu dobrodošlicu koju ste spomenuli, koju ste dobili kada ste prvi put došli? Šta mislite kako to dvoje ide zajedno? Ili, ili vam je vaše iskustvo dobrodošlice na Kosovu možda pomoglo da bolje razumete ovu percepciju i razloge zbog kojih se stranac može smatrati nametljivim?

Kristina Mari: Jel mogu da razmislim? (smeje se)

Mia Crocetti Marzotto: Da.

Kristina Mari: Mislim da je kosovsko društvo u kulturnom smislu, a mogu više da govorim o albanskom društvu ovde, prirodno gostoljubivo i gostoprimstvo je veoma prisutno, utemeljeno je u kulturi koja seže vekovima unazad. Ali to je ostalo i to je i dalje veoma, veoma vidljivo u ljudima. Ali mislim da i to može na kraju nestati ako se ovo poverenje i ova dobrota na neki način zloupotrebe. Tako da se osećam kao kada... Imamo taj izraz na španskom, to je kao, opet izraz na španskom, daš im prst, a oni uzmu ruku, celu ruku. Mislim da to možda ilustruje ideju koju imam, da kada vam se ponudi ljubaznost to ne znači da možete da je zloupotrebite. I možete uzeti poverenje koje neko ima u vas i zloupotrebite sav njihov potencijal i reći im šta da radi sa svojim životom, ili diktirati kako treba da se ponašaju, ili kako treba da se ponašaju sa vama ili...

Mislim da svi odnosi moraju biti horizontalni i tako se svi mogu osećati dobrodošlim u taj odnos, stranac i "domaći" {prstima pokazuje navodnike}. Ali mislim da, da bi se pomirilo to što si stranac, pa onda ta ljubaznost, a da nisi... Pretpostavljam da je ono što hoću da kažem je da se ne zloupotrebljava ova dobrota i ta dobrota potiče od toga što je ta osoba autonomna i dobro zna šta oni žele. Ili barem imaju integritet i shvataju da je ta ljubaznost deo te pristojnosti i tog integriteta koji imaju. Zato nemojte to zloupotrebljavati, nemojte, nemojte, nemojte se ponašati na način da će pomisliti da potcenjujete njihovu inteligenciju ili... da im pokazujete kako se stvari rade. Zato što ne znam da li je ono što radim ili ono što sam uradila u životu najbolji način da se stvari rade.

I naravno, imate različita iskustva kada dođete iz inostranstva, ali onda dolazite na mesto koje ne funkcioniše na isti način kao vi. Ili možda funkcioniše, ali saznajte to. Prvo, mislim da morate doći kao *tabula rasa* i krenuti od nule. Tamo gde ne znaš druge, a ni oni tebe ne znaju, a možemo učiti jedni od drugih šta je to, šta nam nedostaje ili kako ja mogu da doprinesem onome što ti radiš, a kako ti da doprineseš onome što ja radim. I govorim o ljudskim odnosima, ne govorim o scenskim odnosima ili tako nečemu.

Ali pretpostavljam takođe da politička situacija na Kosovu i kako je međunarodna zajednica doprinela izgradnji države Kosova, a kosovsko društvo takođe utiče na to kako vas vide kao nekoga ko dolazi iz inostranstva. Ja sam uvek, ja sam iz Španije, to je zemlja koja ne priznaje Kosovo. I uvek me pitaju: "Kako, kada će te nas priznati?" Ali uvek sa velikom ljubaznošću, znate. Nikada nije tako strašno ili, nikada ne izgleda kao... Zato što se ljudi prema vama odnose kao prema osobi. I tako, pokušavam da uradim isto. Ja, ne znam da li to dobro objašnjavam, ali (smeje se).

Mia Crocetti Marzotto: Da, definitivno. Da li ste još u kontaktu sa ljudima koji su vas prvi put primili u Peći?

Kristina Mari: Nisam, nisam... Mislim, imam, imam ih sve na Fejsbuku i sve. Nekako sam se osećala kao, ponekad imam ovakav pristup nekim susretima u životu, gde osećam da nije suđeno da se ponove ili da traju, ili da nije suđeno da se produžavaju. Dobri su, kratki su, ali lepi. A ja se, ne

namerno, ali nekako se nikad nisam vratila u to selo. Osećala sam se kao da mi je toliko dato, da bi povratak bio kao da nastavljam da uzimam na neki način (smeje se). I ne znam, samo, ja, volela bih da se vratim tome. Ali bila sam, takođe sam kontaktirala i bili smo u kontaktu, pisali smo jedni drugima: “Kako ste? Kako ide život?” Neki su već otišli, grad i sve. Ali jesam, na neki način sam u kontaktu.

Volela bih da se vratim, možda sada kada znam jezik i mogu da komuniciram sa svima. Bilo bi to mnogo prijatnije iskustvo i za njih, da vide da nisam bila samo u prolazu, već da sam zapravo odlučila da naučim i više. U prošlosti je postojao i problem jezika, jer prve godine uopšte nisam govorila albanski. Tako da je bilo malo teško uopšte komunicirati, ali... Što me opet vraća na ideju da za neke stvari možda nije suđeno da se ponove. Malo je, naravno da hoću, biće sjajno da se vratim u posetu. I nije da ja to neću da uradim, ali nekako sam imala takve misli kao, znate, kada imate sliku koja je savršena i nastavite sa još tri poteza, na kraju ćete je uništiti ili tako nešto (smeje se).

Nekako sam imala zaista lepo iskustvo i želela sam da ga sačuvam baš onako kako se desilo. Ali sigurno da ću na kraju, sada kada imam sposobnost da govorim i komuniciram, biće sjajno da se vratim i saznam više.

Mia Crocetti Marzotto: Da li su vaši roditelji i sestra nekada došli da vas posete ovde?

Kristina Mari: Ne, moji roditelji nisu dolazili. Moja porodica nikada nije bila u poseti. Ne putuju mnogo, mislim da moja sestra više putuje, ali sada ima ćerku, tako da... Moji roditelji, moj otac nije napustio ostrvo godinama i ja, znam da moja majka želi da jednom dođe u posetu. Nadam se da hoće, (smeje se) nadam se da hoće, ali ne, nisu bili. Ne iz nekog posebnog razloga, više se radi o logistici. Za odlazak u Španiju obično treba tri presedanja jer nema direktnih letova između Kosova i Španije. Takođe, ja sam sa ostrva i često nam treba dodatni let. Dakle, uvek je bilo malo komplikovano to organizovati. Ali nadam se da ćemo se na kraju sresti na pola puta ili barem ovde.

Mia Crocetti Marzotto: Koliko često idete na Ibicu?

Kristina Mari: Obično idem dva puta, do sada je to bilo dva puta godišnje. Obično putujem u julu, a zatim u decembru za Božić. Ali ovaj put sam otišla u aprilu, pokušala sam da provedem... Uvek se vraćam kući na odmor, tako da nikad ne putujem po regionu. Od tada nisam mnogo putovala... Mislim, putovala sam malo po regionu, ali nikada u svoje slobodno vreme, da uživam i pokušavam da vidim nove stvari. Tako da ću ove godine otići u južnu Albaniju i nadam se da ću put pod noge da vidim, pored glavnih, i neka skrivena mesta.

Zato što se uvek vraćam kući, idem u julu, idem u decembru, na pta suštinski potrošim ceo godišnji odmor, a ne mogu da ne idem (smeje se). Moram da idem kući, da se osećam kao kod kuće i da malo resetujem mozak i da se malo povežem sa domom. Da.

Mia Crocetti Marzotto: A kako objašnjavate svoj život ovde ljudima kod kuće ili svojim prijateljima koji žive negde drugde?

Kristina Mari: (smeje se) *Hm*, mislim da je to zaista teško objasniti, jer oni ništa nisu videli, a Priština je malo mesto. To nije kao veliki grad, evropska prestonica koji je kao veliki grad koji, ne znam, nekako ima mnogo ponude, mnogo mesta na koja se može otići, mnogo mesta koja se mogu posetiti. Znae, ponekad imam utisak, navikla sam se... Sada imam vodu 24 sata, ali ranije nismo imali vodu tokom noći, posle deset. Stvarno sam se navikla na to, to nije bio problem. Ali ako ću to nekada da pomenem, samo zato što se to desilo, kao, ne znam, možda razgovarajući telefonom sa porodicom {gleda na njen ručni sat}: “Moram, moram da idem, hoću da se istuširam, u deset nestaje voda”. Znači, to bih uradila potpuno nehatno (smeje se), ali na kraju je moja mama postala, moja majka, mislim da ona misli da ovde ništa ne funkcioniše (smeje se).

Ali ne znam, naravno, pretpostavljam da misle da je teško živeti ovde. Možda zato što kada razgovarate sa prijateljima imate tendenciju da više govorite o borbama i problemima, a možda ne pričate toliko o dobrom provodu ili tako nešto... Tako da da, možda oni imaju neprijatnu ideju o Kosovu, ali u isto vreme oni, govorila sam im mnogo o gostoprimstvu u društvu, a kako ne znam... Koliko su ljudi otvoreni i koliko su gostoljubivi, i o tradiciji i... Zato što često pitaju: “Kakva je tradicija?” ili “Da li slavite Božić?” “Ne, ali postoji Bajram i evo šta se onda dešava..”

I kao kada objasnite sve ove razlike, oni su radoznali. Ali na kraju se radi i o vašem životu i u zavisnosti od toga kakav je vaš život, onda i oni imaju svoje mišljenje o tome šta radite tamo. Pretpostavljam da često imaju, ili možda prijatelje koji su takođe novinari, vide vas kao: “Vau, ti si na Kosovu. Ti putuješ...” Mislim da oni imaju bolju... veću predstavu o tome šta ja radim, nego što ja imam (smeje se) znate, kao, “Vau, ona je na Kosovu, mora da radi nešto zaista neverovatno ili tako nešto”. Znae, samo zato što si daleko u zemlji koja je imala konfliktnu prošlost, mora biti da radiš neku vrstu ratnog izveštavanja ili nešto slično, to se takođe mnogo ima veze sa ovim stereotipima, koji ja pokušavam da dekonstruišem koliko god mogu.

I naravno, svi su veoma ljuti zbog činjenice da Španija ne daje vize ljudima sa Kosova da putuju. I mnogo sam im pričala o tom pitanju, tako da su oni veoma svesni toga. I oni to ne razumeju, to je takav šok. Često ne znaju ništa o tome. Niko ne zna da Španija ne daje vize ljudima sa Kosova i niko ne razume šta to znači, šta je viza. Zato što smo postali privilegovani građani Evropske unije koji putuju bez, bez viza, samo sa pasošem. A samo ideja da odete u ambasadu sa vašom celom životnom dokumentacijom da tražite dozvolu za putovanje, to ne mogu ni da zamisle. Dakle, to je nešto o čemu mnogo pričam i da. Možda to doprinosi toj slici da Kosovo ne funkcioniše (smeje se). Ali ima svojih problema, ali, naravno, kao i svako društvo. Nadamo se da ćemo prevazići ove borbe.

Mia Crocetti Marzotto: Hvala vam puno. Mislim da sam pitala sve što sam htela da pitam...

Kristina Mari: U redu...

Mia Crocetti Marzotto: Ne znam da li želite još nešto da dodate ili da promenite, slobodno...

Kristina Mari: Ne, mislim da sam o svemu pričala (smeje se)

Mia Crocetti Marzotto: Da, hvala ti puno!

Kristina Mari: Izvinjavam se ako sam bila opširna u vezi sa nekim od ovih pitanja...

Mia Crocetti Marzotto: Ne, ne lepo je čuti vašu životnu priču, zanimljivo je.

Kristina Mari: Da, zapravo ste me naterali da pričam o svemu... (smeje se)

Mia Crocetti Marzotto: To verovatno znači da sam uradila dobar posao...

Kristina Mari: Da, da, nadam se da ste sve razumeli i da, super...